

C A S A K O G Ă L N I C E A N U

I s t o r i c u l u n u i m o n u m e n t n a t i o n a l

GHEORGHE BĂILEANU

Casa în care a locuit, a creat și a activat mulți ani M. Kogălniceanu, unul dintre cei mai de seamă oameni de stat ai României moderne dintr-o doar jumătate a secolului al XIX-lea, reprezintă un monument național de prim rang. Istorul ei aduce completări și asupra datelor biografice; fiecare parte din acest imobil evecă momente de inspirată muncă închinată înălțări unei grande opere care sătă la temelia României moderne.

Tatăl lui Mihai, Ilie Kogălniceanu (1787–1856)¹, căsătorit cu Catinca Stavilă, a primit la 1818 de la Mihai Hermeziu casele sale din Iași în mahalaia Munteniei de mijloc, construite la 1807–1808, azi pe str. Kogălniceanu nr. 11 (9–13), în schimbul moșiei Cruești pe Cogîlnic, plus suma de 4000 lei. Schimbul operat între familiile înrudite Hermeziu² și Stavilă a cîștigat în valoare prin locul cumpărât de aga Ilie de la Iordache Boian, precum și prin noile construcții și îmbunătățiri³.

Din aceste case părintești, Kogălniceanu, la vîrsta de 10 ani, venea să învețe la locuința lui V. Alecsandri. În navela *Vasile Porojan*, Alecsandri arată că în casele kogălnicene funcționa la 1826 pensionul francez „monsieur et madame Garé”, unde tinărul Mihai, înainte de a intra la pensionul de la Miroslava⁴, luase lecții de franceză.

Cheltuielile pentru studii, achiziții de cărți, numeroase călătorii, organizări de tipografi și edituri, diverse publicații, dar mai ales activitatea politică a lui Mihai, au angajat între 1834–1850 sume importante, încît aga Ilie a trebuit să transfere fiului său cîteva moșii⁵,

¹ Ilie K. căminar 1825, spătar 1826, vîstiernic și agă („Suzete și Izvoade”, X, 278, 280). Fiul al postelnicului Ion Kogălniceanu căsătorit cu Smaranda Băntăș, Ilie a avut 8 copii, printre care și pe Mihai Kogălniceanu. (În catastiful Iașilor din 1755, casa lui Vasile Kogălniceanu se afla în Trapezașărie lungă Barbovșchi, în care locuia și doftorul Enache „ot dom Kogălniceanu” (Rev. Ioan Neculce”, I, 34).

² Ecaterina Jora căsătorită cu colonelul Iorgu Scortescu Hermeziu a avut pe Maria căsătorită cu Krupenschi. Ecaterina s-a recăsătorit cu M. Kogălniceanu.

³ Procura nr. 1324/1888 Notariat Trib. Ilfov.

⁴ La început a învățat și la pensionul lui Victor Cuenin.

⁵ Trib. Iași, S. III, prin actul nr. 914/1850 transferă moșile Seroveleni, Brătenu și Drăniceni. În 1854 lui M. Kogălniceanu îi se vînd moșile Zahorna și Măreței (Văluța) pentru achitarea creditorilor.

iar la 10 noiembrie 1851 să vîndă la mezat, lui Iancu Al. Cantacuzino, casa mare cu 4000 galbeni zîmăpa⁶. Atunci hotarnicul Colin Chirilovici, măsurind locul lui Ilie Kogălniceanu, i-a găsit perimetru de 135 stîjeni și o palmă, terenul megiesindu-se „la vale spre fund, cu locul caselor doftorului Virnav, cumpărat tot de la agă Ilie”⁷. Din actele ulterioare aflăm că terenul avea următoarele construcții: a) casa mare pe temelii de piatră cu 9 odăi, 1 antreu și la demisol 3 odăi, 1 gherghir și 1 cămară; b) casa veche, în care au locuit părinții lui Mihai, transformată ulterior în atenanse și compusă din 5 odăi și 1 cămară; c) un hambar din scinduri cu o pivniță pietruită; d) un grăjd cu sură și heuri; e) o casă din vălătuci cu 3 odăi și 1 magazie; f) o fintină pietruită și g) o grădină cu pomi fructiferi în mijlocul cărcia se afla un pavilion din căramidă și lemn. De-a lungul străzii Kogălniceanu se întindea un zid din piatră acoperit cu tablă, pe restul împrejurui fiind un zăplaz de scinduri⁸.

Iancu Al. Cantacuzino a ipotecat casa pentru 1200 galbeni⁹, și după patru ani a vîndut-o (actul 1964/1855) lui Mihai Kogălniceanu cu 5000 galbeni și sarcinile care o grevau. Sub efectele vinzării provizorii, Kogălniceanu nu s-a deplasat și a continuat să lecuiască în acastă casă, consolidind proprietatea, care a ajuns la o suprafață de 6300 mp (casa principală 340 mp, atenanze noi 182 mp).

Din acest loc, ca elev, Kogălniceanu a început colecționarea vechilor documente, a plecat la studii în Franță (1834–1835) și în Germania (1835–1838); aici a adresat scrierile sale epistolare și după 1838, frâmintat de profunde idei democratice, tot de aici a început lupta sa ideologică și politică. În această casă el a pus la cale cu V. Alecsandri, C. Negri, Al. Russo și alții, mișcarea împotriva servitulilor, luind contact cu organizațiile revoluționare conduse de N. Bălcescu în Tara Românească și cu

⁶ Divanul Moldovei, confirmarea nr. 1053 din 10.XI.1851, provizor.

⁷ Arb. Stat. Iași, Tr. 1779, Op. I 2024 nr. 423/1851.

⁸ Trib. Iași S. III, Ordonanța de sfiducie nr. 26/1894.

⁹ Creditorii fiind: agă Dum. Lupu, Costea Poliem, Manoache Sălceanu etc.

cele din Transilvania. În această casă a pășit Zaharia Moldovanu, vestitul agitator al revoluției pașoptiste, luptătorii Anastasie Panu, M. Ștefănescu, S. Bontăș, St. Raclis, Iordache Lambrino etc., care, sub conducerea lui Kogălniceanu, au difuzat protestele împotriva abuzurilor stăpiniști. Aici veneau patrioți și revoluționari ca: Răducanu-Rosetti organizatorul insurecției din ținuturi, V. Sturdza, Al. Sturdza, C. Hurmuzake, V. Canta, N. Ghika etc. și cu toții demasau pe reacționari, menținând flacără combativitatea împotriva antiunișonilor.

Kogălniceanu a părăsit forțat locuința sa în timpul surghiunului de la Măniștirea Rișca și în timpul revoluției de la 1848.

După patru ani de zbumicium, o viață de statornicie și-a făcut drum în locuința sa. La biserică Buna Vestire, în ziua de 10 noiembrie 1852, a avut loc căsătoria polcovnicului Mihail cu Ecaterina Jora văduvă¹², după care recepția a continuat în casa mirilor. Ca urmare, în anii 1852–53, cind Kogălniceanu a îndeplinit unele funcții publice, soția sa a făcut onoruri numeroșilor musafiri, printre care Gr. Ghica Vodă, Al. I. Cuza, Gr. Cuza și alții.

In 1856, M. Kogălniceanu a constituit societatea „Unirea”, a susținut pretutindeni cu fermă convingere punctul de vedere al unioniștilor și, cu deosebire, în fața acelora care au pășit pragul casei sale: H. Desprez, A. Ubincini, Saint-Marc-Girardin, vestitul profesor filo-român Edgar Quinet, Thibault, Lefevre, Paul Bataillard, J. A. Vaillant etc., francezi pe care i-a tonicită, punindu-le la dispoziție documentarea necesară popularizării importanței politice a Principatelor peste hotare. Tot aici a inițiat Comitetul electoral al Unirii, iar cind caimacamul N. Conache-Vogoride a reprimat partida unionistă, Kogălniceanu, Alecsandri și Rallet au plecat revoltăjii spre București să aducă fapta la cunoștința comisarilor puterilor străine.

In casa lui, unde se cultivau virtuțile clasice, prietenia și patriotismul, au fost primiți reprezentanții puterilor garante: Basily, comisarul Rusiei, Richthofen, comisarul Prusiei; iar cind Talleyrand și Benzi au susținut pe față libertățile de exprimare ale poporului, au fost aclamați indelung de numeroase grupe de ieșeni.

Apoi, cind clăcașii și răzeșii, executind consențul acestui mare șef, s-au abținut de la vot, impunind anularea scrutinului și realegerea fruntașilor unioniști V. Mălinescu, C. Negri, Al. I. Cuza și Anastase Panu — Kogălniceanu, intruchipind simțăminte revoluționare, a fost condus cu ovății la locuința sa. Alte manifestații populare au condus în triumf pe Kogălniceanu în incinta curții sale după desfășurarea clăcii și obținerea cuceririlor în favoarea tărânimii.

¹² Ofițerul Stării Civ. Iași nr. 598/1888 redactat după matricola Bisericii din 1852. Prin Iorgu Scortescu Hermeziu (cu care a avut pe Maria și Neculai) Ecaterina se înrudește cu soția dr.-ului Const. G. Mirzescu.

I-au mai trecut pragul casei Victor Place consulul Franței, Henry Churchill, consulul Angliei, domnitorul Al. I. Cuza cu suțită și tot de aici au pornit mapele cu reformele din anii 1863–1864.

Înfringindu-și amărăciunea M. Kogălniceanu s-a retras vremelnic, după 1865, din arena politică, menținându-și neșirbită forța animatoare și aceeași fertilită imprecheră între capacitatea ideilor și dinanismul acțiunii.

Ca ministru de interne (1869–1870), domeniul i-a fost la Iași și reședința la București¹³. În aprilie 1869 principale Carol I, condus de Gh. Mirzescu, prefectul de Iași, și de Gr. Sturdza s-a oprit la casa lui Kogălniceanu din Iași, unde a locuit, imobilul fiind special amenajat și interiorile luxos mobilate.

Situată internă a dus în 1874 la formarea coaliției de la Mazar-Pașa, ai cărei reprezentanți din Iași¹⁴ s-au întrunit în casa lui Kogălniceanu.

După un an, de sub același acoperămînt, popularul om politic a dat o mare bătălie electorală. Apoi, din 1876 ca ministru de externe, el s-a consacrat pregătirilor diplomatice, administrative și militare, ale războiului de independență. La 9 mai 1877, în apogeul izbinzii, Mihai Kogălniceanu a proclamat în Parlament independența României.

„Conu Mihalache” și-a depănat ultimii ani ai vieții în aceeași casă din Iași, de unde se ducea pe dealul Bogheanului, la via să de la Socola, într-un cupeu mic tras de un cal. Amintirile Catinăi, care venea cu tatăl ei la acest conac, au fost recent date la iveauă, arătind bunătatea, iubirea și prietenia acestui om luminat¹⁵.

Subreda sănătate a lui conu Mihalache, ca și a soției sale, s-a înrăutățit către anul 1888. Pentru a face față ingrijirilor necesare, el a ipotecat casa pentru 40 000 lei la Creditul Funciar Urban garantind totodată prin ipotecă de rangul al II-lea, dota soției sale de 23 500 lei¹⁶.

Kogălniceanu s-a sfîrșit la 20 iunie 1891 la Paris. Transportat la Iași, în orașul său, el a fost îngropat la Eternitatea.

Mihai Kogălniceanu a avut șapte copii, din care, trei dispărind de tineri, au rămas în viață patru: Constantin, fost consul general al României la Salonic și Cernăuți, Vasile, publicist și deputat domiciliat la București, Ion decedat

¹² La București locuia pe Șoseaua Kisleff. Avea două moșii Ripele – Huși cu via Corni și Hilita – Iași, totodată posedind consecutiv via de la Socola (actualmente Gostat) și casa Neuschott cu via de la Copou, care a trecut apoi în proprietatea Daniel și M. Sadoveanu, actualmente folosită de Centrul de Lingvistică al Academiei.

¹³ Gh. Mirzescu, D. A. Sturdza, A. D. Holban, Al. I. Gheorghiu, col. N. I. Iamandi, D. Cozadini și alții.

¹⁴ Dumitru Iuga, *În preajma lui Kogălniceanu. Amintiri din amintiri. Iașiul Literar*, nr. 9, sept. 1967, p. 46–48.

¹⁵ Trib. Iași S. III, Jurnal nr. 2541/16.V.1888.

în 1892 și Lucia, căsătorită succesiv cu Virnav Liteanu, Gh. Beldiman și Leon Bogdan¹⁸.

Pentru vechea datorie, casa Kogălniceanu a fost scosă la vinzare în 1895 de Creditorul Funciar Urban. Ecaterina a somat pe succesorii¹⁹ să lichideze datorile ipotecare, după care imobilul a fost adjudecat asupra ei. Apoi, substituindu-se soțului decedat pentru garantarea împrumuturilor, Ecaterina și fiica sa Lucia au dobândit dreptul de a continua habitația unei case²⁰. După un an datorile au fost lichidate și Creditorul Funciar Urban a radiat ipotecile.

Ecaterina Kogălniceanu încetind din viață în 1907, casa a garantat noile datorii făcute de Jeanna Weibeck, fiica lui Ilie, la bancherii din Iași, după care a fost definitiv adjudecată, la 29 noiembrie 1913 asupra Luciei L. Bogdan, pentru suma de 48 000 lei²¹. Până în anul 1918 noile ipotece au fost și ele radiate, încât, la cererea de ieșire din indivizuire a lui N. Krupenski, nepotul Ecaterinei M. Kogălniceanu, Lucia Bogdan putând cumpăra părțile indiviz ale moștenitorilor a rămas unica proprietară a valorosului imobil istoric²².

Cu reședința de vară la Dobreni-Piatra-Neamț, Lucia Bogdan a locuit și acest imobil pînă în 1918, cind l-a închiriat Ministerului de Război, pentru Curtea Martială, iar în 1920 ea a vîndut, liberă de orice sarcină, întreaga proprietate: terenul, casele și atenansele, Societății „Ocrotirea Orfanilor din Război”, pentru suma de 60 000 lei²³. Noua societate proprietară a dărâmat vechile atenanse și a construit în curte trei imobile cu etaj, pentru sediul ei central pe parter, un orfelinat cu 60 de locuri, iar casa Kogălniceanu, menținută în forma inițială și întreținută cu constanță trează a importanței ei istorice a servit pentru birourile regionalelor orfanilor și pentru locuința direcțoarei.

Toate clădirile din incinta Kogălniceanu, prin autodizolvarea Societății I.O.V.R. în 1934, inclusiv casa istorică, au fost transferate Epitropiei Institutelor școlare „Gh. Mirzescu”²⁴, persoană juridică întemeiată în 1927 cu scopul de a continua asistența școlarilor și a funcționarilor din justiție. Pentru atingerea scopurilor statutare, clădirile din incinta Kogălniceanu au asigurat „prin închiriere” o parte din veniturile

Ion a avut pe Mihai, întemeietorul Fondatiei culturale „Mihail Kogălniceanu”, iar acesta pe Ilie, domiciliat la București și pe Jeanna decedată în 1950. Lucia a avut pe Emanuelu căsătorită cu un Ghikă. Pe lingă precizările asupra filiațiunii, scrierile ce mi-au fost adresate de Ilie precizează locurile unde s-ar mai găsi obiecte Kogălniceanu pentru crearea casei memoriale, fapt pentru care-i mulțumește și pe această cale.

¹⁸ Trib. Iași S. III, Ordonația de adjudicare nr. 26/II.1.1895, transcr. 730/1895.

¹⁹ Ibid. transcr. Ordonaței și Pr. Verb. 247/1895 al corpului portărilor de punere în posesiune.

²⁰ Trib. Iași S. III, Sesiunea civ. 74/29 XI. 1913.

²¹ Corpul portărilor Iași, Pr. Verb. 78/1918, posesie definitivă.

²² Trib. Iași S. III, transcr. 971/27.II. 1920.

²³ Monitorul Of. 287/12.XII. 1934, p. 7831.

necesare marelui cămin de pe Calea 23 August nr. 35, proprietatea menționată Epitropiei.²⁵

Războiul a produs un mare dezastru acestei instituții. Clădirile din incinta Kogălniceanu au fost aja de grav avariate, încit Epitropia Institutelor Școlare, negăsind mijloacele de redresare, s-a aflat pe pragul desființării. Bombardamentele au distrus jumătate din casa istorică²⁶.

Ales de adunarea generală președinte și epitet al acestei Instituții, semnatul prezentului studiu s-a aflat în fața unor ruine²⁷.

În mai puțin de opt luni, s-au refăcut clădirile din incinta Kogălniceanu; dar, în timp ce se salva casa istorică, celelalte clădiri au fost complet distruse. Din casa istorică s-au putut conserva: ușile cu lambriuri surmontate, ferestrele cu obloane și grătii, nișele și dulăpioarele din pereți, sobele, dusumele, părți din ornamente și cîteva cremoane cu cifru, construcția din 1807 în forma ei originală.

La 15 ianuarie 1947, în casa lui M. Kogălniceanu, astfel refăcută, s-a pus în funcțiune un colegiu universitar de găzduire și prima cantină pentru corpul didactic, muncitori și funcționari, creată în Iași după război.

Ulterior, o decizie a Comitetului provizoriu al Orașului Iași (cu nr. 66 din 20 iulie 1949), a trecut Instituția asupra Centrului de asistență studențescă și în interioarele ei s-au adăpostit succesiștă caminile Politehnicii, Universității și Planificării. Din 1954 incinta Kogălniceanu a fost afectată căminelor Institutului de medicină. De atunci, diferitelor încăperi ale clădirii li s-au dat întrebunțări improprii, care au dus la degradarea construcției.

In 1955 imobilul Kogălniceanu a fost declarat Casă memorială; în 1956 la bicentenarul Spitalului clinic și în 1960 la centenarul Universității, custodele ei a montat, în două încăperi, expoziții cu documente și mobilier care au aparținut marelui om de stat, iar autoritățile locale au fixat un basorelief de marmură pe zidul exterior. Între 1960 și 1963, în interioarele casei se mai mențineau panouri cu fotomontaje și texte, în anul 1968 imobilul ajungind să fie înscris pe noul tabel oficial al monumentelor istorice, poziția 3/199 a D.S.A.P.C.-ului Iași.

Cel puțin de aici înainte, istoricul imobil ar fi trebuit să beneficieze de grija acelor organe locale a căror îndatorire este să protejeze monumentele istorice apărate prin lege și să fie ferit de excesele utilitariste ale celor interesați. Lucrurile s-au petrecut altfel. În timp ce în an (1964–1965) s-a lucrat pentru repararea fațadei, a acoperișului, a igheaburilor, benefi-

²⁵ Chiriașii casei Kogălniceanu au fost: E. Grecianu, V. Hudiță, Gr. Scorpan, Filip Galitz, P. Maleci și chirupăcustode Gh. Băileanu din 1956.

²⁶ Proc. verb. nr. 26/10–12.VI.1945 în Conduc. Consiliul Epitropiei I. Sc.

²⁷ Darea de seamă de Gh. Băileanu în Conducă Adunătării g-le proc. verb. 57/1946, p. 87 – 125, unde se face și descrierea situației ieșene.

ciarul temporar al imobilului — Institutul de medicină — a dispus în 1967 înlocuirea podului cu planșe de beton armat¹⁶, ceea ce a distrus reparațiile efectuate cu doi ani în urmă. Aceleși excuse au impiedicat pe executanții neinițiați să înțeleagă că modificarea interioarelor denaturează monumentul și îl stârbește din valoarea sa istorică.

În același timp s-a făcut uitată rezoluția Direcției Monumentelor Istorice din 5.V.1967, în care se precizează că se „vor menține elementele decorative și întimplăria, formele inițiale nu se vor schimba, cercevelele și tocările vor respecta profilele originale”¹⁷.

Pentru un cercetător-muzeograf care urmărește cu migală restaurarea unei stucaturi ori reconstituirea ciulor țigănești bătute în podelele unei case vechi, — înlocuirea ușilor de stejar garnisite cu feronerie românească, a ramelor originale, a ferestrelor cu obloane etc. cele operate la casa lui Kogălniceanu îl miră și apar tuturor ca un fapt de necrezut.

Ignorind valoarea casei, adăpost al unei întregi perioade istorice și a unei strălucite pleiade de mari personalități a secolului trecut, diferiți oameni întreprinzători prezintă autorităților locale avantajele pe care le-ar aduce suprazidirea unui etaj pentru amenajarea unui bar, a unei terase etc.!

Felul în care a fost tratat acest imobil constituie un act anti-patriotic căruia trebuie să i se pună capăt, înainte de a fi prea tîrziu.

Denaturările stilului original, folosirea imobilului pentru activități semi-sportive (antrenamente, repetiții de dansuri populare) sau ca depozit și magazie, pot echivala în timp cu distrugerea de fapt a clădirii. Încă nu e tîrziu ca organele competente să ia măsurile cele mai categorice pentru consacrarea casei lui Mihai Kogălniceanu.

Era firesc ca pînă la această dată în casa lui Kogălniceanu să fi fost organizat un muzeu memorial, propunere susținută în presă în repetate rînduri¹⁸. Această casă memorială, lăcaș de cultură ar trebui să adăpostească o bibliotecă, săli de expoziție, o sală de conferințe, adică să fie organizată după criteriile unui monument istoric și cultural așa încît să completească destințile viitoare ale poporului, cu trecutul său glorios.

¹⁶ Podul era construit pe 80 grinzi de 25 – 30 cm grosime, fixate prin scoabe și cuie țigănești de 15 cm lungime, toate găsite în perfectă stare. Podul compărtamentat pe casete cu dușumele din scinduri solide, plafonanele casei fără nici o fisură, tîdurile fără deplasări sau crăpături, întregul imobil reprezentând clădirea originală din 1808 ce-ar fi putut rezista încă un veac (există fotografii și procese-verbale ale specialiștilor). Din această dărmire a rezultat, se spunea, un lucru pozitiv, o economie obținută prin utilizarea grinzelor și a materialelor din casa istorică Kogălniceanu la construirea unei juri (1).

¹⁷ H.C.M. nr. 661/1955; nr. 332/1958; nr. 781/1959, și instrucțiunile nr. 1168 etc.

¹⁸ Înființarea Casei memoriale Kogălniceanu a fost cerută și prin presă (cf. „Scîntea” 25.XI.1962; „Contemporanul”, 8.XII.1961 etc.).

PICASSO

MIRCEA DEAC

Picasso — Modelul și sculptorul suprarealist

Picasso, artistul ce domină secolul nostru prin creația sa originală, a fost prezent la București pentru prima dată într-o amplă expoziție de litografii și gravuri.

Copleșitoare și impresionantă, personalitatea sa artistică pe drept de o vitalitate uimitoare (în lunile trecute veri și mai realizat la cca 87 ani o nouă suita de 350 gravuri), mărturisește în selecția din expoziția sa o activitate prodigioasă, un dar unic al învenției și al unei experiențe de viață, un spirit unic al analizei și sințezei evidente în cele 150 de arzătoare confesii în alb și negru sau în gamele